

РЕЦЕНЗИЯ

върху дисертационния труд

на Рая Степановна Ковачева

за получаване на научната и образователна степен “доктор”

Тема: “Иновативни подходи в обучението по музика в пети и шести клас на общообразователното училище”

Рецензент: *Мария Попова*, доц, д-р

Представеният труд приемам като сериозно изследване, свързано с вижданията на кандидатката за съвременно, модерно музикално обучение и възпитание в общообразователното училище.

Темата на дисертационния труд е не само актуална, но дава и възможност за по-смело и широко използване и прилагане на нови методи и подходи в училищната музикална практика, особено като имаме предвид твърде многобройните проблеми в масовото училище, респективно в обучението по музика. Авторката се насочва към един дял от учебното съдържание и учебен процес в пети и шести клас, а именно развиване на музикалните ритмически способности на основата на народната музика с прилагането на иновативни подходи в музикалния учебен процес. Затова и в този аспект се отделя място на фолклора, на традициите, както и на темата, свързана с музика с фолклорно звучене.

Всъщност за интерактивните методи, които са в основата на иновативните подходи, се пише и говори преди около 20-тина години (имам предвид главно публикации на Румен Вълчев, като „Интерактивни методи и гражданско образование“, „Интерактивни методи и межкултурно образование“, и др.) Друг е въпросът обаче как тези методи се прилагат в практиката и не на последно място – необходимостта от изследване на тяхното място в обучението по музика. И в този смисъл приемам дисертационния труд като постижение в теорията и практиката на масовото музикално възпитание.

Теоретичната *първа* глава прави впечатление със задълбоченото познаване на проблема и с последователността на изложение на неговото съдържание. Освен това са използвани редица източници и автори (библиографията включва около 300 заглавия).

Защо приложението на интерактивните подходи се налага все повече в масовата практика, а и в обучението по музика. Разбира се, главно защото е нужно да се провокират учениците за активно участие, за непрекъснато ангажиране на тяхното внимание и личностно участие в процеса. Трудна задача, но пък си заслужава усилията на педагога

В тази теоретична част са включени основните характеристики на понятия и категории, свързани с иновациите, с интерактивните методи на обучение и по отношение на тяхното използване. Направи ми впечатление качеството на този литературен обзор и компетентността, с която е развит от авторката.

Що се отнася до съдържанието на раздела за игровия подход в обучението смятам, че той се свързва главно при работа с деца в детската градина и в началния етап; имам предвид някои игри, като ритмично ехо, кълвач, папагал и др. Тук отнасям и детските народни музикални игри. Друг е въпросът, ако този подход се прилага според възрастта на учениците, както това е описано по-нататък в дисертационния труд.

Авторката разглежда многобройни технологии и форми на обучение: мястото на електронните учебници, интерактивни методи, като светкавица, мозъчна атака, работа в малки групи, мултимедийни технологии, интердисциплинарни уроци, методът на проектите и пр., дори включването на компютърната програма *MuseScore*. Впрочем, тази програма бих отнесла при работа с ученици в музикалните училища, дори и със студенти. Очевидно обаче г-жа Ковачева е сметнала за необходимо да включи съдържанието и на тази програма с оглед възможностите за индивидуална работа и за откриване на ученици с по-специални музикални интереси.

Успоредно с това дисертантката си е направила труда (за мен дори непосилен) да направи контент-анализа за мястото на музикалния фолклор не само в новите, но и в предходните учебници по музика за съответните класове. Във връзка с този анализ се констатира, че в новите пособия по музика фолклорът е по-малко в сравнение със старите учебници. В същото съотношение са отбелязани и поместените задачи за развиване на метроритмичния усет на учениците, както и недостатъчно застъпените дейности във връзка с темата. Според мен

това не би могло да се приеме като негативна страна поради следните причини: първо, учебникът е едно от средствата за обучение; второ, той е за учениците и не е методика и трето – учителят е основният фактор, от който зависи качеството на заниманията с музика. Силата на педагога е в неговото въображение и рутина да предлага атрактивни, мотивиращи мисленето и любознателността на учениците задачи. В такъв контекст се изразява мнение за необходимостта от личното участие на учениците и тяхното развитие чрез българския музикален фолклор.

Съдържанието на *втората глава* е изложено много добре с посочените цел, задачи, предмет, обект на изследването; критерии и показатели. В тази глава е включена и анкета от 12 въпроса за музикалните предпочитания на учениците в ЕГ и КГ. Качественият анализ на резултатите от анкетата е направен прецизно, подробно и обосновано. Позволявам си обаче едно уточнение за първия въпрос. *Ако чужденец те помоли да му изпееш народна песен, коя ще бъде тя?* Чудесен въпрос, от отговорите на който биха могли да се отчетат резултати в различни посоки, напр. да се установи коя или кои народни песни са предпочитани от учениците. Любопитно би било, поне за мен да разбере и какви са желанията на учениците да получат допълнителни знания за българската народна музика (към последния въпрос).

Добро решение е отделеното място на методите на Карл Орф и Жак Далкроз в посока на тяхното адаптиране в нови условия. Независимо, че тези методи са прилагани в по-малка възраст, приемам мястото на този раздел, главно защото става въпрос за използването на елементи от тях в други, при това съвременни условия.

В *третата глава* се представя методическият авторски модел на експерименталната работа, в основата на който са някои традиционни методи, с преобладаване на нетрадиционните. В логическа последователност са очертани трите вида интерактивни метода, реализирани в три варианта. Конкретно във връзка с темата, г-жа Ковачева прилага няколко подхода за развиване на музикално-ритмическите способности, от които за мен особено съществена е ролята на рефлексивния подход като имаме предвид, че рефлексията е всъщност умение за самоанализ на собствени мисли и преживявания – качество, което е важно за личностното изграждане на човека.

Очевиден е факта за извършена богата дейност, положени са немалко усилия от страна на учител и ученици – и това е похвално, а и голяма част от предложените иновации биха могла да се използват успешно и от други учители в страната.

Много добре е описана педагогическата технология при адаптиране на методите на Карл Орф и Жак Далкроз. Това се отнася и за задачите за развитие на метроритмичния усет, както и при приложението на метода на съвместно обучение. Авторката включва различни подходи при овладяване на ритъм и метрум, някои от които се използват и в началния етап, но спрямо по-големите ученици се усложняват и съответните задачи – и това е добре изведено.

Добро решение са и включените ролеви игри, провеждането на уроци „извънкласната стая“ чрез двете фолклорни теми, представената методика при провеждането на трите тематични интердисциплинарни урока, чрез които, освен формиране на съответни умения и знания, се създава емоционална атмосфера и преживявания.

Безспорно е, че в повечето практики акцент се поставя и на дискуссионните методи. Известно е, че думата *диалог* от гръцки означава „две знания“, „две мнения“. Затова искам да споделя мисълта на Сократ, че за да водиш пълноценен диалог е необходимо да познаваш две науки – *как да говориш и как мълчаливо да слушаш*.

Ще си позволя и някои бележки, които са провокирани предимно от любопитството ми относно някои ученически мнения и решения. Най-общо: в част от съдържанието на тази глава ми липсва повече конкретика по отношение на някои резултати от посочения експеримент. Например, задачите за самостоятелна работа въпреки са атрактивни и полезни, но няма коментар за резултатите от тяхното изпълнение, при това и отразяване на някои ученически решения.

Чудесна е задачата за работа по групи чрез анкети за обобщение на знанията за метроритмичните особености на народната музика. Смятам, че би било добре да се приложи поне една анкета, да се видят получените резултати и с какви методи са отчетени те.

Трите задачи и описаната технология за самостоятелна работа при прилагане на проектно-базираното обучение са много добри, но не мога да си представя как практически те ще се осъществят, т.е.

учениците да научат три народни песни и да определят размерите на пет извън учебното съдържание и третата задача – да затвърдят движенията на изучаван танц. Според мен тук е нужна методика за отчитане на резултатите, както и самите резултати. Нито за момент обаче не се съмнявам във всекидневните наблюдения и впечатления на авторката от общуването си с учениците.

При интерактивната форма *Ученикът като учител* (методът *Светкавица*) би било любопитно какви списъци с въпроси са подготвяли учениците.

Четвъртата глава: анализът на резултатите от емпиричното изследване е направен отново с нужната компетентност. Впечатляващ е математико-статическият анализ, както и качествената характеристика на тези резултати по съответните критерии и показатели от приложения тест.

Заклучението е достатъчно обхватно и отразява ефективността от проведения експеримент. Основателно авторката обособява изводите в теоретичен и практически план, а що се отнася до последния, трети извод мисля, че каквито и методи да се прилагат, най-меродавно е личното мнение на учителя. Изводът, който пък аз мога да си направя е, че традиционализмът като че ли все още трудничко ще се преодолява от страна на педагозите и то не единствено по отношение на иновативните подходи, а преди всичко в тоталната смяна на парадигмата т.е. да разберем, че днешното време ни налага и ние самите да се променяме. Важното е, че днес има мислещи и можещи учители, като г-жа Ковачева, които работят с хъс, отговорност и всеотдайност.

Табличното и графично представяне на резултатите в приложенията е изключително подробно и по този повод – поздравления за авторката.

Позволявам си преди заключението да предложа редакция на някои задачи от теста, например зад. 3: „Огради номера на базмензурната песен“, вместо „Определи като отмерваш и огради номера с безмензурната мелодия“; зад. 2: „Допълни схемите с подходящи геометрични фигури“; вместо „Тактувай и допълни графичните схеми с подходящи геометрични фигури за всеки от

музикалните примери“; зад. 8 да стане: „Номерирай реда на прозвучаване на танците“, вместо: „Отмервай и определи в каква последователност прозвучават музикалните примери“. С други думи, да се степенуват изискванията по важност и насоченост (отмерването, тактуването са помощни действия, пък и не е нужно почти всички задачи да изискват отмерване, което в тази възраст може да се осъществи съвсем дискретно или въобще да го няма – по усет да определят метрума, например)

Авторефератът съдържа всички необходими елементи и достатъчно пълно и аргументирано отразява съдържанието на дисертационния труд. Представените шест публикации по темата заемат своето място в областта на научно-практическите изследвания и биха представлявали интерес за музикалните педагози.

В заключение: като имам предвид стойностните качества на дисертационния труд, предлагам членовете на научното жури да присъдят на Рая Степановна Ковачева образователната и научна степен *доктор* по специалността „Теория и методика на обучението по музика“.

София, 14. 04. 2019

Рецензент:

/доц. д-р Мария Попова/

